

מסרק דרומי, צמח נדיר מאוד ובסכנת הכחדה הנמצא בהרי ירושלים

עפרה פרידמן, עפרה וחוג כלנית - ofra.friedmann@gmail.com
יהונתן רונס, ישיבת הר-עציון, אלון שבות - yonatanroness1@gmail.com

תמונת השער: מסרק דרומי בחרמון, 1500 מ. צילם: עוז-גולן ©

התצפית: 1.5.2023

פורסם: 5.9.2023

תקציר: ברשימה זו אנו סוקרים את תחומי תפוצת **מסרק דרומי** *Scandix australis* בארץ,

ומעדכנים באתרים חדשים למין שנמצאו בשנים האחרונות.

=====



מסרק דרומי *Scandix australis*, מימין: פירות, משמאל: עלים
נחל ערער 1500 מ' 10.5.2012. צילם עוז-גולן ©

מסרק דרומי *Scandix australis* הינו מין מערב ים-תיכוני רחב תפוצה, המופיע ממרכז אירופה, עד אגן הים התיכון וחצי האי קרים במזרח. תפוצתו של המין בישראל הוא קצה

גבול התפוצה הדרומי של המין, ומהווה נוכחות פריפריאלית למין (שמידע ופולק 2007). הסוג מסרק בארץ מיוצג על ידי שישה מינים (מתוך 20 הקיימים בעולם), חלקם נפוצים במיוחד, וחלקם נדירים. מסרק דרומי הינו אחד מן המינים הנדירים ביותר בסוג מסרק בארץ.

המינים הקרובים למסרק דרומי בארץ הם **מסרק שולמית** *Scandix pecten-veneris* ו**מסרק מזרחי** *Scandix verna*, מסרק דרומי נבדל מהם בשלושה תכונות מרכזיות:

עלים - העלים דלילים, ומספר הנימים מועט בכל עלה, הנימים עדינים וארוכים בצורה בולטת ביחס למסרק שולמית ומזרחי. [תכונה זו משותפת גם כן **למסרק כוכבי ומסרק ריסני**, אך העלים בהם פחות דלילים, ובשאר איברי הצמח אין מסרק דרומי דומה להם כלל]

פרחים - פרחי ההיקף של מסרק דרומי אינם גדולים בצורה ניכרת מהפרחים הפנימיים, וצורת הפרח הכוללת קטנה יותר. מספר הסוככים בצמח מועט ואינו עולה על שלוש, ולא נוצר מראה סוככי אחיד בין כל הפרחים כפי שנראה במזרחי ושולמית.

פירות - מספר הפירות מרובה עד שנוצר מראה של "כוכב רב-קרניים", בניגוד למספר הפירות המועט יותר במזרחי ושולמית. הפירות חרמשיים דקים, ובהבשילם קשה להבחין בין הפרי למקור כיוון שאינם פחוסים, בניגוד מובהק למזרחי ושולמית בהם גוף הפרי בולט.



מסרק דרומי הינו מין חדש יחסית לארץ, ונאסף לראשונה ב-1977 ע"י אבינועם דנין ז"ל במורדות המערביים של הר הרצל. הצמח הוגדר לראשונה ב-1983 על ידי אהרן ליסטון (שמידע ופולק 2007).

ב-1987 הצמח נמצא במורדות רמת רחל על ידי עופר כהן, בשתי נקודות שונות. במשך השנים לא נודעו אוכלוסיות נוספות למין, והמין כמעט ולא תועד באתרים בהם נמצא. ישנם איסופים של המין בעשבייה מנוב שבגולן, הדורשים בירור לגבי מעמדם.

הצמח הוכנס לספר האדום והוגדר כמין בסכנת הכחדה בישראל בגלל תפוצתו המצומצמת וצמידות האתרים לירושלים. המין אותר בשנית באביב 2020 בסקר המשך של המינים הנדירים. האתר ברמת רחל ככל הנראה הושמד עם פיתוח האיזור, והנסיונות לאתרו באיזור עלה בתוהו, אך אין הכרח להניח שהוכחד לחלוטין. באותה שנה, אחד מכותבי המאמר (ע.פ) ואוהד בנימיני סיירו במורדות אפרת צפון בקרבה למנזר אל-בנאת, בעקבות מציאת **אבובית עדינה** באיזור זה (ע"י א.ב), ויחד איתרו אוכלוסיה חדשה של המין.

השנה (2023) סיירו יחד כותבי המאמר במורדות שכונת החרסינה בקריית ארבע, בעקבות מציאת **ארביס אוזני** (יתפרסם מבזק נפרד למציאה זו) ע"י גלעד וייל ואחד מאתנו (י.ר.). להפתעתם במקום בו אמור היה לפרוח ה**ארביס** מצאו קבוצת צמחים בשיא פריחה של **מסרק דרומי**. מאוחר יותר השנה סייר אחד מכותבי המאמר (י.ר), במורדות יער גילה מעט מעל עין יעל, ואיתר אוכלוסייה נוספת של המין, הגדלה בשפת המצוק הפתוח יחסית בניגוד לשאר המורדות המכוסים בצפיפות באורנים.

בעקבות המציאות המחודשות של השנים האחרונות של המין, נדמה שהמין נפוץ יותר ממה שהיה נדמה בעבר, והגיוני לומר שבהרי יהודה, בעבר, והגיוני להניח שגם היום ישנם אוכלוסיות שרידיות נוספות המחכות לגילוי חובבי הטבע. המין מופיע בכתמיות של כמה מאות פרטים הגדלים יחד בנישה קטנה ומבודדת, במפנים צפוניים בבתות סירה קוצנית שטופות שמש. נראה שבשל גודלו הקטן ותקופת פריחתו המצומצמת יחסית (סוף מרץ תחילת אפריל), נראה שהמין 'פוספס' לא פעם ע"י חובבי הטבע. פקירת עיניים של המטיילים תביא לגילוי של המין באתרים חדשים, והגנה לאתרים בהם הוא נמצא, והבנה מעמיקה יותר של דגם התפוצה של המין.



מסרק דרומי 14.3.21 ביער-גילה מעל עין-יעל ירושלים צילם י.רונס ©

ספרות:

שמידע א וכהן ע. 1988 [מסרק דרומי](#), עלון "רתם" מס' 28 עמ' 73-78.
 שמידע א ופולק ג 2007 הספר האדום, כרך א' - צמחים בסכנת הכחדה בישראל. רשות
 הטבע והגנים.
 רון מ בן-נתן ד שמש ב וגיל ה 2020, [סקר צמחים בסכנת הכחדה](#).

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

[לציטוט: פרידמן ע. רונס י. 2023. מסרק דרומי, צמח נדיר מאוד ובסכנת הכחדה הנמצא](#)

[בהרי ירושלים](#) כתב עת כלנית, 9.

=====